

KÜTAHYA'DA 1957 SEÇİMLERİ VE BASINA YANSIMALARI

Hasan KARAKUZU¹

Öz:

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün kararlı tutumu, dış politikada meydana gelen gelişmelerden özellikle II. Dünya Savaşı'nı demokrasi taraftarı İngiltere, Fransa, ABD'nin kazanması çok partili siyasi hayata geçilmesi sürecini hızlandırmıştır. Bu süreç içerisinde Milli Kalkınma Partisi (MKP), Demokrat Parti (DP) gibi partilerin kurulması ile Türkiye'de uzun yıllar süren tek parti dönemi son bulmuştur. Özellikle DP'nin 1946 seçimleri sonrasında halkın gönlünde giderek güçlenmesi neticesinde 14 Mayıs 1950 seçimleri ile 27 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) iktidarı sona ermiştir. Artık Türkiye'de yeni dönemde DP iktidar partisi, CHP ise muhalefet partisine dönüşmüştür. Bu bağlamda DP dönemi olarak ifade edilen 1950-1960 yılları arasında 1950, 1954 ve 1957 senelerinde milletvekili seçimi yapılmıştır. Bahsedilen 1950 ve 1954 yılı genel seçimlerini açık farkla kazanan DP iktidarının, en sıkıntılı dönemi hem iç hem dış sorunlarla mücadele ettiği 1957 yılında gerçekleşen seçim olmuştur. DP seçim sonucunda geçmişte yapılan seçimlere göre ciddi miktarda oy kaybına uğramış ve buna bağlı olarak milletvekili sayısında da azalma meydana gelmiştir. Türkiye genelinde durum böyle iken Kütahya'da DP 8 milletvekilliğinin tamamını kazanarak ciddi bir başarı elde etmiştir.

Çalışmada; Türkiye geneline paralellik arz etmeyen 1957 genel seçimlerinin Kütahya kentine yansımaları üzerinde durularak seçim kanununda yapılan değişiklikler, partilerin aday belirlemede uyguladığı yöntemler, propaganda süreci ve seçim sonuçlarını nasıl değerlendirdiklerinden detaylı bir şekilde bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kütahya, seçim, milletvekili, basın.

Jel Kodları: D72

1957 ELECTIONS IN KÜTAHYA AND THEIR REFLECTIONS TO THE PRESS

Abstract:

President İsmet İnönü's determined stance is one of the developments in foreign policy, especially in the Second World War. The victory of the pro-democracy England, France and the USA in World War II accelerated the process of transition to a multi-party political life. In this process, with the establishment of parties such as the National Development Party (MKP) and the Democrat Party (DP), the long-lasting single-party period in Turkey came to an end. The 27-year Republican People's Party (CHP) government came to an end with the 14 May 1950 elections, especially as the DP gained strength in the hearts of the people after the 1946 elections. In the new era in Turkey, DP has turned into the ruling party and CHP has turned into an opposition party. In this context, between the years 1950-1960, which is expressed as the DP period, parliamentary elections were held in 1950, 1954 and 1957. The most troublesome period of the DP government, which won the aforementioned 1950 and 1954 general elections by a wide margin, was the election that took place in 1957, when it struggled with both internal and external problems. As a result of the election, the DP lost a significant amount of votes compared to the previous elections, and accordingly, the number of deputies decreased. While this is the case across Turkey, the DP in Kütahya achieved a serious success by winning all 8 deputies.

In the study; The reflections of the 1957 general elections, which are not in parallel with Turkey, on the city of Kütahya, and the changes made in the election law, the methods used by the parties in nominating candidates, the propaganda process and how they evaluate the election results are mentioned in detail.

Keywords: Kütahya, election, member of parliament, press.

Jel Codes: D72

¹ Öğr. Gör. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak Meslek Yüksekokulu, hasan_karakuzu@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1808-3337.

Başvuru Tarihi (Received): 06.03.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 26.07.2023.

Giriş

Kütahya'nın tarihsel geçmişine bakıldığında eski isminin Cotyoeum=Kotyoeüm, Kotyom ve Kutynom'dan geldiği bilinmektedir. Kent büyük bir kayanın eteğinde inşa edilmiş, daha sonra Acemdağı ismi verilen dağın eteklerinden ovaya doğru genişlemiştir. Firiyya (Frigya) şehirleri arasında adı geçen Kütahya kasabası, Bizanslılar döneminde piskoposluk merkezi ve ticari öneme sahip olduğundan dolayı giderek dikkat çeken yerleşim merkezlerinden birisidir. (Uzunçarşılı, 1932) Antik dönemde Lidyalılar, Persler, Büyük İskender İmparatorluğu, Bitinya ve Bergama Krallıkları, Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyetinde varlığını sürdürmüştür. Kent daha sonra Bizanslılar, Selçuklular, Sahibataoğulları, Germiyanoğulları ve Osmanlı Devleti'nin idaresi altında yaşamıştır. Kütahya, Osmanlı Devleti yönetiminde sancak haline getirilmiş ve şehir giderek öneminin artması sonucunda Anadolu Beylerbeyliği merkezi olmuştur. (Yeşil, 1937; Kağnıcıoğlu, 1964)

Osmanlı Devleti'nin 1914 yılında girdiği I. Dünya Savaşı'nda yenilgiye uğraması üzerine İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasında Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmanın 7. maddesini bahane eden İngilizler demiryollarını korumak gerekçesiyle Eskişehir ve Kütahya'yı denetim altına almıştır. Mustafa Kemal Paşa öncülüğünde başlatılan Milli Mücadele hareketinin yurt çapında düşmana karşı silahlı bir direniş gücü oluşturması için Kuvayı Milliye teşkilatları kurulmuştur. Bu teşkilatlardan birisi de Kütahya'da 1919 yılında faaliyete geçerek Yunanlılara karşı başarılar elde etmiş olsa da Yunan ordusu 21 Temmuz 1921'de Kütahya'ya girmiş ve şehri işgal etmiştir. Cephelerden peş peşe zafer haberlerinin gelmesiyle Doğu ve Güney cephesi kapanmış, Batı Cephesinde tek hedef olarak Yunanlıları Anadolu'dan söküp atmak kalmıştır. Batı Cephesinde I. İnönü, II. İnönü, Sakarya ve son olarak Büyük Taarruz Savaşlarının kazanılmasıyla Kütahya şehri Yunan işgalinden 30 Ağustos 1922'de kurtarılmıştır. Cumhuriyet döneminde ise kentin önem kazanmasında Kütahya-Balıkesir demiryolunun yapılması ve daha sonra karayollarıyla ülkenin başka şehirlerine bağlanması etkili olmuştur. Böylece kentin ekonomik değeri artmış ve Ege bölgesinin önemli şehirlerinden birisi halinde gelmiştir. (Yalçın, 1959; Varlık, 2002)

Cumhuriyet döneminde önemini koruyan şehir Türkiye'de çok partili hayata geçilmesiyle birlikte Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakan ve milletvekillerinin sık sık ziyaret ettiği kentlerden birisi olmuştur. Cumhuriyet döneminde iki defa olmak üzere (Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası) çok partili hayata geçme denemeleri yapılmıştır. Başarılı olmayan bu denemeler sonrasında 1945 yılına gelindiğinde MKP, DP gibi partilerin kurulmasıyla gerçek anlamda çok partili siyasi hayata geçilmiştir. Türkiye'de 1923 yılından 1945 yılına kadar süren CHP iktidarı artık karşısında güçlü bir muhalefet partisi olan DP'yi bulmuştur. DP'nin katıldığı ilk seçim olan 1946 seçimleri, aslında gelecek 10 yılda iktidarda olacağı ve halkın güvenini kazandığının ilk işareti olmuştur.

21 Temmuz 1946 seçimlerinde Kütahya'dan DP adayları Adnan Menderes, Memduh İspartalıgil, İhsan Şerif Özgen, Ahmet Tahtakılıç, Ahmet Gürsoy, Hakkı Gedik, Ömer Özdek ve CHP'den Asım Gündüz, Ahmet Bozbay, Halil Benli milletvekili seçilmiştir. (BCA, 77.506.12) 14 Mayıs 1950 seçim sonucuna göre DP'li Necdet Alkin, Yusuf Aysal, General Besim Besin, Hakkı Gedik, Dr. Ahmet İhsan Gürsoy, Ahmet Kavuncu, Remzi Koçak, Süleyman Sururi Nasuhoğlu, İhsan Şerif Özgen ve CHP'li Asım Gündüz milletvekili seçilmiştir. (BCA, 77.510.10) 2 Mayıs 1954 seçimlerinde DP adayları olan Ali Galip Bubik, Ahmet İhsan Gürsoy, Ahmet Kavuncu, Süleyman Sururi Nasuhoğlu, Osman Özbilen, İhsan Şerif Özgen, Haluk Nihat Pepeyi ve İsmail Hakkı Veral milletvekili olarak meclise girmişlerdir. (BCA, 78.517.24)

Çalışmanın konusu olan 1957 seçimleri aslında DP'nin iktidar olduğu dönemdeki 1950, 1954 seçimlerine göre en zor ve sıkıntılı seçim olmuştur. DP iktidarının ikinci dönemi olarak kabul edilen 1954-1957 yılları arasında döviz darboğazı, karaborsa, pahalılık, enflasyon gibi ekonomik

anlamda halkı zorlayan gelişmeler yaşanmıştır. Bu sorunlar 1958 yılında yapılması planlanan seçimlerin 1 yıl öne çekilerek 1957 yılında yapılmasına yol açmıştır. Türkiye genelinde DP için sıkıntılı ve zor geçen seçim süreci, Kütahya'da beklenilen aksine çok rahat bir şekilde gerçekleşmiş ve 8 milletvekilliğinin tamamını DP kazanmıştır. Bu sonuç şehrin Ege bölgesinde DP'nin yıkılmayan kalelerinden biri olduğunu ispat etmiştir. Bu bağlamda çalışmada; 1957 Seçimlerinin Kütahya'daki yansımaları üzerinde durularak seçimde adayların belirlenmesi, partilerin propagandaları ve seçim sonuçlarının partiler açısından değerlendirmelerine yer verilmiştir.

1. 1957 Yılı İçerisinde Cumhurbaşkanı, Bakan ve Milletvekillerin Kente Yaptığı Ziyaretler

1957 yılı içerisinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar, İktisat ve Ticaret Bakanı Abdullah Aker, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, kentin milletvekillerinden H. Nihat Pepeyi, Ahmet İhsan Gürsoy, Süleyman Sururi, Osman Özbilen, A. Galip Bubik ve Ahmet Kavuncu Kütahya gelmiştir. Cumhurbaşkanı Bayar Azot Sanayi Tesislerinin inşaa sürecini yakından takip etmiş, kentteki Kız ve Erkek Sanat Enstitülerinin yanı sıra Şeker Fabrikası tesislerinde incelemelerde bulunmuştur. Cumhurbaşkanı Bayar'ın Kütahya'ya geldiği heyet içerisinde yer alan İktisat ve Ticaret Bakanı Abdullah Aker de Bakanlığının Milli Korunma Kanunu üzerinde yapılması düşünülen kanun tasarısından bahsetmiştir. Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri ise Kütahya Lisesi, Kız ve Erkek Sanat Enstitüsüne giderek öğretmen ve öğrencilerin yaptığı çalışmalarını incelemiş ve gördüğü olumlu faaliyetler karşısında öğretmenleri ve öğrencileri tebrik etmiştir. Kentin Meclisteki temsilcileri olan milletvekilleri de seçimler öncesinde ve sonrasında şehre gelerek parti il teşkilatı ile vatandaşlarla görüşmüştür. Ayrıca şehrin ilçe ve köylerinde yapılan bayındırlık çalışmalarını incelemişlerdir.

Yukarıda bahsedilen ziyaretlerden çalışmada tarih sırasına göre değil, önem sırasına göre bahsedilmiştir. Bu çerçevede Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve beraberindeki heyet 4 Haziran 1957 Salı günü Kütahya'ya gelmiştir. Cumhurbaşkanı'nın şehre geleceği bilindiğinden kentin çeşitli semtleri taklar ve dövizlerle süslenmiştir. Cumhurbaşkanı Bayar şehrin girişinde sevgi seli ve tezahüratlar eşliğinde karşılanmış, üzeri açık bir otomobille Cumhuriyet meydanını geçtikten sonra Hükümet Konağına ulaşmıştır. (Kütahya, 4 Haziran 1957:1) Burada vatandaşlara hitaben kısa bir konuşma yapmış ve sözlerine kendisine gösterilen ilgiden memnun olduğunu söyleyerek başlamıştır. Bayar, iç ve dış politika konularında vatandaşların her şeyi bildiğini ifade ederek bir şeyler söylemeyeceğini dile getirmiştir. Bayar konuşmasında; Kütahya'nın eskiden beri sanayileşme konusunda gelişme gösterdiğini ve üç sıkıntılı mahsul yılı geçirmelerine rağmen bu yıl iyi bir mahsul yılı geçirecekleri ümidini taşıdığını belirtmiştir. Son olarak yapılmakta olan işlerin hızlı bir şekilde devam edeceğini ifade ettikten sonra "*Aziz Kütahyalılar gösterdiğiniz teveccühe teşekkür ederim*" diyerek konuşmasını bitirmiştir. (Kütahya Ekspres, 5 Haziran 1957:1-2)

Cumhurbaşkanı ve heyeti, Hükümet Konağından Kütahya Belediye binasına gitmiştir. Öğle yemeğini Askeri Garnizon'da yedikten sonra (Kütahya, 4 Haziran 1957:3) saat 16.30'da Azot Sanayii Fabrika tesislerine giderek yapılan çalışmalarını incelemiştir. Azot Sanayii Müdürü İzzet Erksal, tesislerin 1000 dönümlük bir arazi üzerine kurulduğunu, arazinin jeolojik ve zemin mekaniği bakımından incelemelerinin yapıldığını, makine ve tesislerinin 82.500.000 marka mal olacağını söylemiştir. Erksal; fabrika hakkında açıklamalarına devam ederek tesislerin 5 firma tarafından yapıldığını, fabrikaların Amonyum Nitrat ve Asit Nitrik üretecek olan ünitelerinin 1958 yılının ikinci yarısında tamamlanacağını, Amonyum Sulfat tesislerinin de işletmeye açılacağını belirtmiştir. Fabrikalarda yılda 60.000 ton Amonyum sülfat, 50.000 ton amonyum nitrat azotlu gübreleri, milli savunma ihtiyacı için 6.000 ton asit nitrik ve 1.000 ton amonyum Nitrik'in üretileceğinin bilgisini vermiştir. Ayrıca fabrikaların işletmeye açılmasından sonra mühendis, usta ve kalifiye işçi olmak üzere 1.000 kişinin çalışacağını ifade etmiştir. Cumhurbaşkanı Bayar, İzzet

Erksal'ın fabrika hakkında verdiği bilgilerden duyduğu memnuniyeti ifade etmek için fabrikanın hatıra defterine “*Memleket ekonomisinde hayati ehemmiyeti haiz olan kimya tesislerine büyük başarılar dileğimle*” şeklinde not yazmıştır. Fabrikadaki incelemelerini bitiren Bayar, mühendis, usta ve kalifiye işçiler için modern bir şekilde kurulan Azot Sanayi Sitesini de gezmiştir. Sitede misafirhane, gazino, kulüp ve bekârlar için lojmanlar yer almış ve 1.000 ailenin ikamet edebileceği konutlar yapılmıştır. (Kütahya, 5 Haziran 1957:1)

Cumhurbaşkanı Bayar, 18.30'da Kız Sanat Enstitüsü'nde açılan dikiş-nakış, Erkek Sanat Enstitüsü'nün marangoz atölyesinin meydana getirdiği möble eşyasını ve halıcılık kursu çalışmalarını incelemiştir. Bayar, yapılan çalışmalardan memnuniyet duyarak öğretmen ve öğrencilere övgüde bulunmuştur. Okul ziyaretlerinin ardından saat 20.30'da kendisi şerefine verilen akşam yemeği için Şeker Fabrikası tesislerine gelmiştir. Gece geç saatlere kadar samimi bir havada geçen yemeğin ardından Celal Bayar, geceyi geçirmek için Vali Konağına gitmiştir. Sabah 09.00'da Cumhurbaşkanı Bayar ve beraberindeki heyet Kütahya'dan ayrılmıştır. Heyeti; Kütahya Valisi Fahrettin Gömülü, milletvekilleri, Belediye Başkanı, DP'nin ileri gelen idarecileri ve kalabalık halk topluluğu uğurlamıştır. (Kütahya, 5 Haziran 1957:1, 3)

Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Kütahya ziyareti sırasında heyette bulunanlardan birisi de İktisat ve Ticaret Bakanı Abdullah Aker'dir. Bakan Abdullah Aker, Kütahya Belediyesi'nde milletvekilleri Dr. Ahmet İhsan Gürsoy, Dr. Osman Özbilen, Süleyman Sururi Nasuhoğlu, Ali Galip Bubik, Ahmet Kavuncu, Vali Fahrettin Gömülü, Belediye Başkanı Sezai Sarpaşar, ticaret ve sanayi odası üyeleri, tüccarlar, esnaf dernekleri başkanları ve basın mensuplarının katıldığı toplantıda bakanlığını ilgilendiren konularda konuşma yapmıştır. Aker; Milli Korunma Kanunu'nda yapılan değişikliklerden bahsederek toptancı, perakendeci, ithalatçı ve ihracatçı isimlerinin bir unvanda toplanması konusunda kanun tasarısının TBMM'ye verildiğini söylemiştir. Kanunda, hangi unvanda olursa olsun örneğin toptancıya isabet eden kârın istenmesi halinde bu sıfatla fatura kesme mecburiyeti konulduğunu ve sıfatların hepsini üzerinde toplayan şahsın kâr sınırının % 35'i geçmeyeceğinin belirtildiğini açıklamıştır. (Kütahya Ekspres, 5 Haziran 1957:1-2)

Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri ise 14 Mayıs 1957 Salı günü saat 22.00 civarında Kütahya'ya gelmiştir. Kendisini kent il sınırında Vali Fahrettin Gömülü, milletvekilleri Dr. Ahmet İhsan Gürsoy ve A. Galip Bubik karşılamıştır. Tevfik İleri 15 Mayıs 1957 Çarşamba günü sabah 09.00'dan itibaren Bakanlığına bağlı Kütahya Lisesi, Erkek Sanat Enstitüsü ve Kız Enstitüsü'ne giderek öğretmen ve öğrencilerle sohbet etmiştir. Sınıf ve iş atölyelerinde öğrencilerin yaptığı çalışmaları inceleyerek gördüğü manzaradan memnun olduğunu ifade etmiştir. İleri, sanat enstitülerinde daha ziyade ucuz malzeme ile zarif giyim eşyası yapılmasına önem verilmesi tavsiyesinde bulunmuştur. Okul müdürü ise aslında ucuz ve tamamen yerli malzeme ile iş meydana getirilmesi prensibine sadık kaldığını, ancak özellikle son sınıf öğrencilerinin gerekli bazı eşyalarının pahalı ve lüks malzeme ile okulda hazırlamalarını ailelerinin istediğini ve bu isteğin yerine getirilmesi için izin verildiğini söylemiştir. Bakan İleri bu cevap karşısında velilerin bu isteklerinin yerine getirilmesi karşısında memnuniyet duyduğunu belirtmiş, bununla beraber yerli malı ve ucuz malzeme ile zevkli giyinmeye önem verilmesi tavsiyesinde bulunmuştur. Bakan İleri'ye basın mensupları tarafından Kütahya'daki eğitim durumunun sorulması üzerine, Kütahya'daki eğitim hayatının kendisinde müspet hisler uyandırdığını ve çok güzel intibaalar edindiği cevabını vermiştir. (Kütahya, 15 Mayıs 1957:1,3)

Mili Eğitim Bakanı Tevfik İleri, daha sonra Türk eğitim sistemi ve Kütahya'daki eğitim hayatı hakkında konuşma yapmıştır. Konuşmasında, 1950-1951 yılında mevcut ortaokulların 20-30 öğrenci ile eğitime devam ederken 1957 yılı itibarıyla her kasaba ortaokulunda 150 ila 400 öğrenci bulunduğunu, bunlar arasında kız öğrenci ile köy çocuklarının önemli bir sayıyı teşkil ettiğini söylemiştir. Kütahya ile ilgili olarak Kütahya Lisesine ek bir pavyon yapılmasına karar verildiğini

ve bu yıl içerisinde temelini atılacağı müjdesini vermiştir. Ayrıca Kütahya'da inşası devam eden Azot sanayiinin eleman ihtiyacını karşılamak üzere Erkek Sanat Enstitüsü'nde özel bir Kimya şubesi kurulacağını açıklamıştır. Bununla birlikte Kütahya'nın meşhur çinicilik ve halıcılığı geliştirmek için Kütahya Kız Enstitüsü'nde kurslar açılacağını ifade etmiştir. (Kütahya, 16 Mayıs 1957:1) Kent içerisinde ziyaretlerine devam eden Bakan İleri, 30 Ağustos İlkokulu'na giderek dersaneleri görmüş ve öğretmenlerle mesleki konularda sohbet etmiştir. Bakan ziyaretlerini tamamlamasının ardından Eskişehir'e gitmek üzere kentten ayrılmıştır. (Kütahya Ekspres, 17 Mayıs 1957:1)

Cumhurbaşkanı ve bakanların ziyaretlerinin ardından kent milletvekilleri de belirli aralıklarla şehre gelmiştir. Bu doğrultuda seçimler öncesinde milletvekillerinden Haluk Nihat Pepeyi yol inşaatlarını incelemek ve vatandaşlarla görüşmek üzere 13 Nisan 1957 Cumartesi günü Şıhkara, Avdan, Yazlıca, Sırören, Doluşah, İnli, Bayramşah, Uluköy, Kırgılı ve 14 Nisan 1957 Pazar günü Güveççi, Sofuköy, Demirciören, Dereköy, Sekiören, Ortaca, Kayıkköy, Yağmurlar, Akçaşehir, Kuruçay köylerine gitmiştir. Pepeyi ziyareti esnasında köy yollarını incelemiş, vatandaşlarla sohbet etmiş ve vatandaşlar da aralarında milletvekilini görmekten ve kendilerine gösterilen yakın ilgiden dolayı memnun olmuştur. Ayrıca Pepe'yi, 20 Mart 1957 tarihinde inşasına başlanan Tavşanlı-Örencik yolunu da incelemiştir. Yolun yapılmasına Garp Linyitleri İşletmesinin katkı vermesinin halk tarafından olumlu karşılandığını öğrenmiştir. (Kütahya, 15 Nisan 1957:1, 3)

Milletvekillerinden Ahmet İhsan Gürsoy, Kütahya ve Gediz'de vatandaşlarla temasta bulunmuş ve 19 Mayıs 1957 tarihinde şehirden ayrılmıştır. (Kütahya Ekspres, 20 Mayıs 1957:1) Bir diğer milletvekili Süleyman Sururi Nasuhioğlu, ilçelerde incelemeler yaptıktan sonra 13 Haziran 1957 tarihinde kentten ayrılmıştır. (Kütahya Ekspres, 14 Haziran 1957:1) İlerleyen tarihlerde il ve ilçe kongrelerine katılmak için kente Ahmet İhsan Gürsoy, Süleyman Sururi Nasuhioğlu, Dr. Osman Özbilen, A. Galip Bubik gelmiştir. (Kütahya Ekspres, 24 Haziran 1957:1) Kütahya'ya yapılan ziyaretler kentin ulusal basında yer almasını sağlamış, iktisadi ve turistik yönünün ön plana çıkmasına vesile olmuştur. Ayrıca devlet büyüklerinin kentin sorunlarını yakından görüp çözüm üretmelerini kolaylaştırmıştır. Kentin milletvekilleri de kentin sorunlarını TBMM'de dile getirmiş ve kısa zaman içerisinde çözülmesine yardımcı olmuşlardır.

2. 1957 Seçimleri İçin Alınan Kararlar

2 Mayıs 1954 yılında yapılan seçimlerden sonra 1958 yılında yapılması planlanan seçimler DP'nin aldığı karar ile 1 yıl öne çekilerek 27 Ekim 1957 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu başlık altında seçimin öne alınması için DP'nin Meclis'te aldığı kararlardan, propaganda faaliyetlerinin ne zaman başlayıp biteceği, seçmenlerin oy vereceği günde uyacağı kurallardan ve oy verme gününde Yüksek Seçim Kurulu ile İl Seçim Kurullarının aldığı tedbirlerden söz edilmiştir.

Seçim tarihinin belirlenmesinden önce CHP, Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP) ve Hürriyet Partisi (HP) iktidar partisi olan DP'ye karşı güç birliği oluşturmak için girişimlerde bulunmuştur. CHP, CMP ve HP temsilcileri İsmet İnönü'nün Taşlık'taki evinde 1 Ekim 1956 ve 12 Ağustos 1957 tarihinde bir araya gelerek seçim süreci ve sonrasında yapılacak meseleleri görüşmüştür. Bu görüşmelerde partiler CHP'ye %45, CMP ve HP'ye 24'er ve bağımsızlara %7 oranında milletvekili kontenjanı ayrılması konusunda anlaşmalarına karşın İsmet İnönü'nün seçimin kazanılmasından sonra Cumhurbaşkanı adayı olup olmaması konusu partiler arasında fikir ayrılığına yol açmıştır. (Albayrak, 2008) Bu iş birliği durumunu yakından izleyen DP ileri gelenleri seçimlerin vaktinden önce yapılması için İstanbul'da uzun bir süre toplantılar yaparak görüş alışverişinde bulunmuştur. Toplantılarda genel seçimlerin Ekim ayında yapılması fikri üzerinde anlaşılmıştır. (Kütahya Ekspres, 4 Temmuz 1957:1-2) Ayrıca DP üst düzey yöneticilerinden birisi Ajans Türk'e yaptığı açıklamada; muhalefet liderlerinin aralarında bir anlaşmaya varmış olabileceğini buna karşılık hükümetin seçim dalavereleri ile oy kaçakçılığına asla izin vermeyeceğini söylemiştir. (Kütahya Ekspres, 28 Ağustos 1957:1)

DP, muhalefet partileri arasındaki güç birliği girişimlerinin ciddi bir hale dönüşmeye başlaması üzerine Hayrettin Erkmen Başkanlığı'nda 5 Eylül 1957 günü toplanmış ve seçimlerin sonbaharda yapılmasını görüşmüştür. Toplantıda milletvekillerinin büyük çoğunluğu seçimlerin öne çekilmesi kararını uygun bulmuştur. (Kütahya Ekspres, 7 Eylül 1957:1) Bu kararın ardından DP Grup Başkanı Hayreddin Erkmen, Manisa Milletvekili Muzaffer Kurbanoğlu ve Eskişehir Milletvekili Abidin Potoğlu ortak bir önerge vererek seçimlerin yenilenmesini istemiştir. Yapılan oylama sonucunda seçimlerin yenilenmesi için 377 milletvekilinin oyu ile kabul edilmiş ve Seçim Kanunu'nun 6. maddesine dayanılarak genel seçimlerin 27 Ekim 1957 tarihinde yapılmasına karar verilmiştir. (Cumhuriyet, 12 Eylül 1957:5)

Seçim tarihinin belli olmasının ardından seçim kanununda değişiklik yapılması için tadil tasarısı hazırlanmıştır. Tasarının maddeleri arasında; 1) Siyasi partiye adaylık için başvurmuş kimse, hiçbir seçim çevresinde, o seçimde müstakillerin adaylığını koyamayacağı gibi, başka bir parti tarafından da aday gösterilemeyecek ve seçilemeyecektir. 2) Seçime giren siyasi partiler, teşkilatı bulunan her seçim çevresinde müstakilen seçime katılacak ve o çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısı kadar aday göstermek zorunda olacaktır. Buna uymayan partiler bütün seçim çevrelerinde seçime girme hakkını kaybedecektir. 3) Seçimin TBMM tarafından yenilenmesine karar verilmesi halinde karar tarihinden 2 ay önce ve karar sonrasında mensup oldukları siyasi partiden ayrılanların aday gösterilemeyeceği yer almıştır. Seçim tadil tasarısı 31 hayır oyuna karşılık 361 evet oyuyla kabul edilmiştir. (Cumhuriyet, 12 Eylül 1957:1, 5) Seçim Kanununa eklenen maddeler ile partiler, bütün seçim çevrelerinde tam aday listesi yapmaya mecbur tutulmuş, bir partinin diğer bir parti tarafından aday gösterilmesi yasaklanmış, bir partiden 6 ay önce istifa etmiş bir kişinin başka bir partiden aday olmasına izin verilmemiştir. (Eroğul, 2013)

DP seçim kanunlarında yaptığı düzenlemeler ile muhalefet partilerinden CHP, CMP ve HP'nin iş birliği çalışmalarını engellemeye çalışmıştır. Bununla birlikte adı geçen partilerin kendi aralarındaki temel sorun olan İnönü'nün adaylığı konusunda uzlaşmaya varamamaları da iş birliğinin hayata geçirilememesinde etkili olmuştur. Böylece muhalefet partileri aday belirleme ve propaganda sürecini kendi parti politikaları çerçevesinde sürdürmüş, kendi adayları ve amblemleri ile seçime katılmıştır.

Bakanlar Kurulu da 28 Eylül 1957 tarih ve 9481 sayılı kararı ile (Kütahya, 25 Eylül 1957:1) 27 Ekim 1957 tarihinde yapılacak milletvekili seçiminde her seçim çevresinden çıkarılacak milletvekili sayısını gösteren listeyi Resmi Gazetede yayınlamıştır. Liste'de Kütahya'da 331.912 nüfusa karşılık 8 milletvekili çıkaracağı ilan edilmiştir. (Cumhuriyet, 25 Eylül 1957:1, 5; Kütahya, 26 Eylül 1957:1-2; Kütahya Ekspres, 27 Eylül 1957:1) Seçim sürecine girildiğinden Kütahya'nın her yerinde hazırlıklar yapılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda mahalle muhtarları ev ev dolaşarak seçmenleri tespit etmeğe ve seçim sandıklarının nerelere konacağına karar vermiştir. (Kütahya Ekspres, 21 Eylül 1957:1) Bununla birlikte Kütahya Merkez İlçe Seçim Kurulu Başkanlığı, seçimde görevli 182 sandık başkanı ile bu sandıkların ihtiyar heyetinden asil, yedek üyelikler ile partililer arasından 2'şer yedek üyenin kur'a ile belirlenmesi işinin 2, 3, 4, 5 Ekim 1957 tarihleri arasında Kütahya Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığına ait odada yapılacağını ilan etmiştir. (Kütahya, 26 Eylül 1957:3)

Yüksek Seçim Kurulu, partilerin milletvekili aday gösterme süresinin 7 Ekim 1957 Pazartesi günü saat 17.00'da sona ereceğini açıklamıştır. (Kütahya, 7 Ekim 1957:1; Vatan, 5 Ekim 1957:3) Alınan kararların ardından milletvekilleri adayları belirlenmiş ve propaganda süreci başlamıştır. Bu konu üzerinde ilerleyen başlıklarda geniş bir şekilde izahat verilecektir. Yüksek Seçim Kurulu, seçimlerin güvenli, sakin ve huzurlu bir şekilde gerçekleştirilmesi için bir dizi tedbirler almıştır. Bu doğrultuda oy verme işleminin 27 Ekim 1957 Pazar günü saat 08.00'da başlamasına ve 17.00'da bitmesine karar verilmiştir. Seçim güvenliğinin sağlanması için ordu ve polis bütünü izinleri kaldırılmıştır. Seçmenlerin oy kullanması sırasında seçmen kartlarını sandık kurulu

başkanına göstermesi istenmiştir. Seçmen kartlarının dağıtılamamış olmasını dikkate alan il seçim kurulları, vatandaşların seçmen kartı yerine nüfus cüzdanını göstermesi ya da sandık kurulu tarafından kabul edilecek 2 şahidin tanıklığıyla oy verebileceğini bütün kurullara bildirmiştir. İsmi seçmen kütüğünde bulunduğu halde oy vermeyenlerin yerine oy kullanmak için tutanakları tahrif etmek veya sahte oy pusuları kullanmak gibi eylemlerde bulunanlar 3 yıldan 7 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacaktır. Oy verme işlemi saat 17.00'da bittikten sonra sandıklar seçim kurulu tarafından açılacak. Eğer oy sayma işleminde bir yolsuzluk görülürse parti müşahitleri veya kurul üyeleri müdahale edip zabıt tutabilecek ve bu zaptı ilgili seçim kuruluna teslim edecektir. (Cumhuriyet, 27 Ekim 1957:1, 5) Ayrıca Yüksek Seçim Kurulu Başkanlığı, oy verme süresi içerisinde uyulması gereken kuralları içeren seçim yasaklarını yayınlamıştır. Buna göre; oy verme süresi içinde içkili yerlerde, halka açık yerlerde açık veya kapalı her çeşit spirtolu içkilerin verilmesi, satılması, içilmesi veya satın alınması yasaklanmıştır. Ayrıca ordu ve zabıta mensuplarından başka hiçbir vatandaşın şehir, kasaba ve köylerde elinde silah taşıma belgesi olsa dahi 5545 sayılı seçim kanunu gereğince yasaklandığı vatandaşlara ilan edilmiştir. (Kütahya, 26 Ekim 1957:1)

27 Ekim 1957 yılında yapılacak milletvekili seçiminin tüm yurttaki hadiseler olmadan yapılabilmesi için DP Hükümeti, Yüksek Seçim Kurulu ile il ve ilçe seçim kurulları ciddi tedbirler alarak uygulamıştır. Bir diğer husus olarak DP'nin muhalefet partilerinin birleşmesini ve karşısında güç birliğini oluşturmalarına engel olabilmek için kanun çıkarması dikkati çekmiştir. Çıkarılan kanun sayesinde muhalefet partilerinden CHP-CMP-HP arasındaki iş birliği kısmen engellenebilmiştir. Diğer taraftan hem CMP hem de HP'nin CHP'nin çatısı altında seçimlere girmemek istememesi ve söz konusu partilerin İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı adaylığına mesafeli davranmaları da muhalefet partilerinin seçime ayrı ayrı girmelerinde etkili olmuştur.

3. Partilerin Aday Belirleme Çalışmaları

Bu başlık altında DP, CHP, CMP ve HP'nin milletvekili adayı belirleme çalışmalarından ve belirlenen adayların mesleklerinden söz edilmiştir. Bu bağlamda DP Genel İdare Kurulu çeşitli toplantılar yaparak halen milletvekili olanların yeniden aday gösterilmesini ve yoklama yapılmamasını kararlaştırmıştır. Ancak Ankara'ya davet edilen parti il teşkilatları ile yapılan görüşmede genel kurulun bu kararı kabul ettirilememiştir. Teşkilatın baskısına karşı çıkmayan Genel İdare Kurulu daha önce aldığı karardan vazgeçmiştir. Yeni alınan karar gereği; 50 ilde aday yoklaması yapılmasına karar verilmiştir. Genel İdare Kurulu'nun veto hakkının devam etmesine ve genel merkezin listeler üzerinde değişiklikler yapabilmesi üzerinde anlaşılmıştır. (Vatan, 2 Ekim 1957:1) Alınan karar gereği 50 ilde aday yoklaması yapılması beklenirken 39 ilde aday yoklaması yapılmış ve 28 ilin adayları Genel Merkez tarafından belirlenmiştir. (Burçak, 1998) Bu bağlamda DP'nin Kütahya'dan göstereceği adayların yoklaması 2 Ekim 1957 Çarşamba günü saat 10.00'da Saray Sinemasında yapılmıştır. Aday yoklamasına 22 kişi katılmış, yoklama sonucunda eski milletvekili Dr. Ahmet İhsan Gürsoy, S. Sururi Nasuhoğlu'nun yanı sıra Kemal Özer, İbrahim Germiyanoğlu, merkez adayları Mehmet Diler, Emin Topaler ve İrfan Haznedar milletvekilliği adaylığını kazanmıştır. Aday yoklaması sonuçlarına Bekir Avlupınar itiraz etmiş, yeniden yapılan oy sayımı sonucunda itirazının haklı olmadığı görülmüştür. Ayrıca eski milletvekillerinden Dr. Osman Özbilen, Ali Galip Bubik, Haluk Nihat Pepeyi, Ahmet Kavuncu sürpriz bir şekilde aday yoklamasını kaybetmiştir. DP'nin Kütahya'dan aday göstereceği 8 adaydan birini de genel merkez belirleyecektir. (Kütahya Ekspres, 3 Ekim 1957:1) Genel Merkez de 10. Dönem Samsun milletvekili olan Muhittin Özkefeli'yi aday göstermiştir. (Kütahya Ekspres, 9 Ekim 1957:1) Kütahya'dan belirlenen adayların mesleklerine bakıldığında; eski milletvekili, Belediye Başkanı, doktor, avukat, tüccar ve orman mühendisi oldukları görülmüştür. (Vatan, 3 Ekim 1957:5) DP'nin Türkiye genelinde ilan ettiği listede ise 314'ü halen milletvekili, 54 hukukçu, 108 idareci, 10 mühendis, 25 doktor, 8 general, 7 profesör, 14 genel müdür, 4 müsteşar, 3 vali, 1 büyükelçi, 9

öğretmen, 20 tüccar, 12 fabrikatör, 8 gazeteci, 9 ziraat mühendisi, 16 çiftçi ve 8 serbest meslek sahibi yer almıştır. (Vatan, 8 Ekim 1957:5)

CHP ise aday yoklama kurulu tarafından seçilen komisyonun aldığı karar ile milletvekili seçimlerinin plebisit yolu ile yapılmasına karar vermiştir. Aday yoklama kurulları yönetmeliğinde görülen aksaklık üzerine parti genel merkezi illerden birer yönetmelik tasarısı hazırlanmasını istemiştir. (Cumhuriyet, 31 Ocak 1957:5) Parti yaptığı değerlendirme neticesinde Kütahya’da aday yoklaması yapılmasına karar vermiştir. Yapılan aday yoklaması sonucunda; Ahmet Bozbay, Tefik Alpaslan, Süleyman Atay, Sabri Vardarlı, Bahtiyar Karaçay, Halil Ünal, Ali Ayrık, Şakir Coşkun aday olarak belirlenmiştir. Adayların mesleklerine bakıldığında; Gediz Eski Belediye Başkanı, avukat, Tunçbilek Eski İdare Amiri, muhasip, tüccar ve çiftçi oldukları tespit edilmiştir. (Kütahya Ekspres, 2 Ekim 1957:1) Türkiye çapında ilan edilen listede ise 211 hukukçu, 59 doktor, 30 gazeteci, 58 tüccar, 57 çiftçi, 20 sanayici, 36 mühendis ve 18 eğitimci yer almıştır. (Vatan, 6 Ekim 1957:1)

CMP de seçim için yayınladığı tamim ile teşkilatın her türlü hazırlığa derhal başlamasını istemiştir. Tamimde; iktidarın vaktinde önce seçime gitme ihtimalinin kuvvetli olduğundan dolayı teşkilatın süratle hazırlanmasının hayati bir zorunluluk olduğunun üzerinde durulmuştur. Ayrıca genel başkan ve genel idare kurulu üyelerinin Türkiye’deki bütün il ve ilçeleri ziyaret etmesine ve bu programın 3 ay içinde bitirilmesine karar verilmiştir. (Cumhuriyet, 18 Ocak 1957:1) Partide yapılan toplantılar ile CMP Genel İdare Kurulu yoklama sonuçlarını tespit ederek listeler üzerinde değişiklik çalışmalarına devam etmiştir. Genel İdare Kurulu yaptığı toplantıda bütün illerde seçime girilmesine karar vermiştir. (Vatan, 2 Ekim 1957:1, 5) Bu illerden birisi olan Kütahya’da CMP aday yoklaması yapmıştır. Yoklama sonucunda İsmail Hakkı Ertekin, Mustafa Özalbay, Celal Özerdem, Mestan Yılmaz olmak üzere 4 milletvekili adayı belirlenmiş, geriye kalan 4 aday genel merkez tarafından tespit edilmesine karar verilmiştir. (Kütahya Ekspres, 3 Ekim 1957:1; Vatan, 2 Ekim 1957:5) Genel merkez tarafından Vecihi Işık, Ali Erdem, Hüsamettin Barshan (Bersan), Reşat Yılmaz aday olarak gösterilmiştir. (Vatan, 8 Ekim 1957:4) Kütahya’da aday gösterilen milletvekili adaylarının mesleklerine bakıldığında; müteahhit, avukat, emekli subay, tüccar, orman mühendisi, çiftçi ve işçi sendikası başkanı olduğu görülmüştür. (Kütahya Ekspres, 9 Ekim 1957:1) Türkiye genelinde partinin ilan ettiği listede; 17 avukat, 175 tüccar, 57 doktor, 14 dış tabibi, 9 eczacı, 52 çiftçi, 2 veteriner, 16 general, 11 idareci, 10 profesör, 17 iktisatçı, 11 fabrikatör, 8 işçi, 10 mimar-mühendis, 4 dış politikacı, 17 eski milletvekili, 13 belediye başkanı ve genel meclis üyesi, 9 nakliyecisi ve 9 gazeteci yer almıştır. (Vatan, 8 Ekim 1957:5)

Bir diğer parti olan HP; Ağrı, Van, Mardin, Maraş, Sivas, Bolu, Sinop, Tekirdağ, Kırşehir ve Nevşehir dışındaki 56 ilde 550 adayla seçime gireceğini açıklamıştır. (Çakmak, 2008) Parti nizamnamesinin 76. maddesinde; milletvekili adayı gösterilmek isteyenlerin parti tarafından yoklamaya tabi tutulacağı, yoklamaların gizli oylama yapılacağı, yoklamaların kaza merkezlerinde aynı gün ve saatte yapılarak sonuçlarının tutanakla tespit edilerek Vilayet merkezlerine bildirileceği belirtilmiştir. Böylece Vilayetten yoklamayı kazanan adaylar ile Genel Merkezin sahip olduğu % 20 kontenjan hakkı kullanılarak o ilde gösterilecek milletvekili isimleri tespit edilmiştir. (Hürriyet Partisi Nizamnamesi, 1955; Hürriyet Partisi Nizamnamesi, 1956) Bu doğrultuda partinin seçime katılacağı illerden biri olan Kütahya’da milletvekili adayı olarak Mehmet Tetik, Süleyman Ertekin, Hakkı Sağkal, Behçet Kaya, Hüseyin Kaban, Bekir Savaş, Hüseyin Simavi ve Salih Karabay aday gösterilmiştir. (Milliyet, 8 Ekim 1957:5; Vatan, 8 Ekim 1957:4) Adayların meslekleri incelendiğinde; arzuhalci, marangoz, muakkıp, şöför, terzi, çiftçi, müteahhit ve basın sendikası idare heyeti üyesi oldukları tespit edilmiştir. (Kütahya, 8 Ekim 1957:1) Türkiye genelinde ilan edilen listede ise 11 doçent-profesör, 137 hukukçu, 43 doktor, 23 gazeteci, 21 yüksek mühendis, 18 eğitimci, 6 general, 2 amiral, 10 subay, 80 ziraatçı, 25 iktisatçı, 14 belediye başkanı ve üyesi, 15 işçi-şöför, 10 eczacı ve kimyager, 3 veteriner, 92 esnaf-tüccar, 5 fabrikatör, 15 çeşitli meslek sahibinin yer aldığı görülmüştür. (Vatan, 8 Ekim 1957:1, 5)

Seçime katılması beklenen Türkiye Köylü Partisi (TKP), teşkilatı bulunan 34 ilde seçimlere girmemeye karar vermiştir. Partinin yayınladığı tebliğde; rejim ve anayasa meselelerinde, iktisadi sahada taahhütlerini yerine getiremeyen DP'nin şimdiden aldığı tedbirlerle seçimlerin neticesiz bırakılabileceği ve netice alınca dahi tehlikeler arzedeceği kanaatine varıldığı ifade edilmiştir. Tebliğin devamında bu şartlar altında yapılacak seçimin DP-CHP arasındaki hesaplaşmadan ibaret olduğuna dikkat çekilerek CMP ve HP seçimden çekilmeye davet edilmiştir. (Milliyet, 29 Eylül 1957:1) TKP'nin bu daveti CMP ve HP tarafından kabul edilmemiş, her iki parti de seçime katılarak birinci parti olabilmek için mücadele etmiştir. TKP ise tebliğde açıkladığı gerekçelere dayanarak seçime katılmamış ve seçimi protesto etmiştir.

4. Partilerin Propaganda Çalışmaları

Siyasi partiler seçimi kazanabilmek ve vatandaşların oyunu alabilmek için il, ilçe, köy, kasaba ve mahallelerde propaganda çalışmalarına başlamıştır. Seçim propagandası resmi olarak 9 Ekim 1957'de başlamış ve 24 Ekim 1957 sabahına kadar devam etmiştir. 24 Ekim 1957 sabahından itibaren 3 günlük propaganda yasağı ilan edilmiştir. (Unat, 2017) DP, seçim kampanyasını Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, bakan ve milletvekillerinin katılımıyla 12 Ekim 1957 tarihinde başlatmıştır. DP mensupları ülkenin çeşitli kentlerine giderek halkla temas etmiş ve mitinglerde konuşmalar yaparak halktan destek istemiştir.

DP, 1957 seçimleri için yol haritası niteliğinde olan seçim beyannamesini ilan etmemekle birlikte (Vatan, 11 Ekim 1957:1) seçim kampanyası boyunca mümkün olduğunca bütün kentler ziyaret edilmeye çalışılmıştır. Yapılan mitinglerde; DP idarecileri sosyal, kültürel ve iktisadi sahada yapılan hizmetlerinden bahsetmiş, ülkenin İnönü dönemine göre daha müreffeh bir hale dönüştüğünü anlatmış, ülkede yollar, köprüler, barajlar inşaa edilerek kalkınan Türkiye'nin her sahadaki başarılarından söz etmiş, pahalılığın sebepleri ve çözüm önerilerini anlatarak sorunların; ancak güçlü iktidarla çözüleceği mesajını vermeye çalışmıştır. (Yücel, 2001) Parti bunların yanı sıra yurdun dört bir tarafında afişler astırmış, halkı bilgilendiren el ilanları ve broşürler bastırarak dağıtmıştır. Yedi yıllık iktidarının tek kelimeyle ifade edildiği afişlerdeki sözlerden "*Yaptıklarımız yapacaklarımızın teminatıdır*" sloganı en dikkat çekici söylem olmuştur. (Çakırbaş, 2022) Parti seçim çalışmaları kapsamında üzerinde Celal Bayar ve Menderes'in resimleri, içerisinde Türk bayrağı ve bol resim bulunan broşürler dağıtmıştır. Dağıtılan bu broşürler İl Seçim Kurulu tarafından Seçim Kanunu'nun 51. ve 55. maddelerine aykırı olduğu gerekçe gösterilerek dağıtılması yasaklanmıştır. (Cumhuriyet, 12 Ekim 1957:3)

Partinin seçime girdiği kentlerden biri olan Kütahya'da ise milletvekili adaylarından Süleyman Sururi Nasuhioğlu ve Osman Özbilen 27 Ağustos 1957 Salı günü, (Kütahya, 27 Ağustos 1957:1) Ahmet İhsan Gürsoy, Ali Galip Bubik, Ahmet Kavuncu ve Haluk Nihat Pepeyi de 15 Eylül 1957 Pazar günü kente gelerek vatandaşlarla görüşmüş ve propaganda çalışmalarını yürütmüştür. (Kütahya, 16 Eylül 1957:1) Kütahya'da partilerin temsilcileri arasında yapılan görüşme neticesinde miting saatleri konusunda anlaşma sağlanmıştır. Buna göre; DP 10.00-12.00 saatleri arasında, CHP 13.00-15.00 saatleri arasında, CMP 16.00-17.00 saatleri arasında miting düzenlemiştir. DP milletvekili adayları belirlenen saat olan 10.00'dan 12.00'ye kadar kalabalık bir halk topluluğu önünde yapılan mitinglerde konuşma yapmıştır. (Kütahya Ekspres, 23 Ekim 1957:1)

Vatan gazetesi yazarlarından Oktay Akbal, propaganda döneminde Kütahya'ya gelerek gözlemlerini ve birebir yaptığı görüşmeleri "*Nabız Yoklaması*" başlığı altında okuyucularına aktarmıştır. Akbal, Demokrat Partililerin kendilerinden çok emin olduğunu ifade ederek yoklamayı kazanan adayların kendini milletvekili seçilmiş saydığına dikkat çekmiştir. Akbal, Demokrat Parti İl Başkanı Kemal Özer ile bir araya gelmiş ve Özer'in kendisine Kütahya'nın DP'nin kalesi olduğunu, yollar, camiler için büyük yardım yapıldığını, Kütahya'da diğer illerdeki gibi bir muhalefetin olmadığını, kente can verenin Demokrat Parti olduğunu ve bu yüzden halkın

DP'ye gönülden bağlı olduğunu söylemiştir. Yazar, 1954 yılı seçimlerinde DP'nin CHP'ye 50.000 oy fark atması ve kentte yaptığı görüşmeler sonucunda Kütahya'da DP'nin kazanmasının normal bir sonuç olacağını ifade etmiştir. Ayrıca CHP'nin 50.000 oy farkını kapatacağını kimsenin beklemediğini belirttikten sonra DP'yi en güçlü gördüğü yerin Kütahya olduğunu ve bu tahminde yanılmadığını seçim sonuçlarının göstereceği iddiasında bulunmuştur. (Vatan, 9 Ekim 1957:4)

En güçlü muhalefet partisi olan CHP ise seçimler başlamadan Kütahya il kongresini 19 Mayıs 1957 tarihinde gerçekleştirmiştir. İl kongresine katılanlar arasında CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek de yer almıştır. Kasım Gülek kongrede partililere hitaben yaptığı konuşmada; seçim zamanının geldiğini, vatandaşların oylarını kullanabilmek için seçmen kütüklerine dikkat etmesini, bu seferki seçimlerin çetin geçeceğini, *“baskı yapıp köyünüze yol, ilinize su getirmeyeceğiz derler, para dağıtırlar, parayı alın ama oyu vermeyin”* demiştir. Konuşmasına devam ederek seçim hilelerini göstermek üzere *“Binbir Oyun”* isminde bir kitap hazırladıklarını açıklamıştır. (Cumhuriyet, 20 Mayıs 1957:1, 5)

Cumhuriyet Halk Partisi; rejim meseleleri, iktisadi konular, işçi meseleleri gibi önemli konuların yer aldığı seçim beyannamesini ilan etmiştir. Beyannamenin rejim meseleleri başlığı altında; 27 Ekim'de vatandaşların yeni milletvekillerini seçmek için sandık başlarına gideceğini, bu seçimin Türkiye'nin ve demokrat rejimin kaderinde hayati bir rol oynayacağı ifade edilmiştir. Bugünkü iktidar partisinin işbaşında kaldığı takdirde memleketin içinde bulunduğu siyasi ve iktisadi buhranın daha da vahim bir hal alacağı belirtilmiştir. CHP'nin iktidara geldiğinde ülkeyi içinde bulunduğu siyasi buhrandan kurtaracağı ve medeni dünya tarafından kabul edilen istikrarlı bir hukuk devleti nizamına kavuşturacağı vaat edilmiştir. Beyannamenin iktisadi meseleler başlığı altında; iktidarın son 4 yıldan beri gittikçe sıkıntı ve mahrumiyetlerin sebeplerini araştırmak ve tedbirlerini almak yerine, vatandaşları oyalamak ve avutmak gafletinden kurtaramadığına vurgu yapılmıştır. CHP; ülkeyi bu durumdan kurtarmanın yolunun iktisadi kalkınmayı plan ve programa bağlamak, paranın değerinde ve fiyatlarda istikrar sağlamaktan geçtiğini çözüm önerisi olarak açıklamıştır. Beyannamenin işçilerle ilgili bölümünde; DP'nin işçilere verdiği sözleri tutmadığı, sendika birliklerini kapattığı ifade edilerek CHP iktidarında işçilerin istismardan koruyacak ve refaha kavuşturacak tedbirlerin alınacağı, işçi ücretlerini yaşam şartlarına göre ayarlayacaklarını, işçiye grev hakkı tanıyacakları ve İş Kanunu'nu ıslah edecekleri vaadinde bulunulmuştur. (Vatan, 11 Ekim 1957:1, 4)

CHP her bölgenin kendine has ticari, sanayi ve kültürel özelliklerini dikkate alarak propagandasını şekillendirmiştir. Parti; milletvekili adaylarının hem bölgenin coğrafi özelliklerini dikkate alarak üretilen ürünlerin fiyatları üzerinden iktidarı eleştirmesi hem de 1954 yılından 1957 yılına kadar geçen 3 sene zarfında iktidarın başta ekonomi politikasında olmak üzere yaptığı yanlışların halka iyi bir şekilde anlatılmasını istemiştir. Bu doğrultuda Ege Bölgesinde DP'ye karşı; 1) Tütünün ucuza alındığı, iktidara gelince bir tütün bankası kurulacağı ve tütüncülerin menfaatlerin korunacağı, 2) Pancar fiyatlarının çok düşük olduğu, 3) İzmir'de Yunan bayrağının çekilme hadisesinin işlenilmesi, 4) İşçi ve grev mevzusunun ele alınarak mitinglerde kullanılması istenilmiştir. (BCA, 43.254.17) Bahsedilen konuların yanı sıra miting meydanlarında sıklıkla değinilen konular arasında; rejim ve demokrasi sorununun giderek büyümeye devam etmesi, iktisadi kalkınmanın DP'nin en büyük yalanı olduğu, DP'nin radyoyu kendi tekeline alarak yayın organı haline dönüştürdüğü ve hayat pahalılığının katlanılamayacak seviyeye geldiği yer almıştır. (Yücel, 2001)

Propaganda kapsamında CHP adayları Kütahya'da 13.00-15.00 saatleri arasında konuşmalar yapmıştır. (Kütahya Ekspres, 23 Ekim 1957:1) CHP Kütahya İl Başkanı Ahmet Bozbay da seçimler hakkında genel bir değerlendirmede bulunmuştur. Bozbay konuşmasında; birçok ihtiyaç maddesinin bulunmaması, gündün güne fiyatların artmasının halk ve köylü üzerinde iktidara karşı bir soğuma meydana getirdiğini ifade ederek bu seçimlerde kazanma ihtimallerinin biraz daha

arttığını söylemiştir. (Kütahya Ekspres, 2 Ekim 1957:1) Ayrıca Vatan Gazetesi yazarı Oktay Akbal da Kütahya ziyareti esnasında Ahmet Bozbay ile görüşerek seçimler hakkında düşüncelerini "Nabız Yoklaması" adlı yazısında okuyucularla paylaşmıştır. Yazıda, Bozbay'ın kendisine "*propaganda yapmanın güç olduğunu, ancak ocak sohbeti yapabildiklerini*", Kütahyalıların hislerini hiç belli etmediğini ve CHP'lilerin seçim sonuçlarının sürprizli olacağına inandığını söylemiştir. Bozbay; CHP il teşkilatının seçim için gayret gösterdiğini, Simav'da partililerin 24.000 lira bağışta bulduklarını ve Tavşanlıların da bir cip olarak seçim çalışmalarını hızlandırdığı bilgisini vermiştir. (Vatan, 9 Ekim 1957:4)

CMP ise 27 Ekim seçimleri, parti faaliyetleri ve genel siyasi durum hakkında görüşmeler yapmak üzere teşkilat temsilcilerini Ankara'ya davet etmiştir. Seçim hazırlığı olarak değerlendirilen toplantıda; her ilin görüşmelere idare kurulu başkanı ve kurulun seçeceği 1 üye ile katılacağı ve genel olarak 27 Ekim 1957 tarihinde yapılacak seçimlerle ilgili konular üzerinde durulacağı bildirilmiştir. Genel Başkan Osman Bölükbaşı imzası ile gönderilen tamimde; 27 Ekim seçimlerine ait gözlem, kanaat ve neticeler hakkındaki fikirlerin her ilde idare kurulu tarafından bir raporla tespit edilmesi, seçim sürecinde DP ve CHP'nin takip ettikleri siyasetin izlenilmesi, DP ve CHP'nin yaptıkları propagandalar, kanunsuz ve yolsuz davranışlar hakkında bilgiler elde edilmesi istenilmiştir. Bu sebeplerle seçimlere ait hususların her il teşkilatı tarafından çok dikkatli ve geniş bir şekilde hazırlanması bildirilmiştir. (Cumhuriyet, 8 Aralık 1957:3)

CMP, seçim beyannamesi yerine iki broşür yayınlamayı planlamıştır. Broşürlerden birinde Osman Bölükbaşı'nın cezaevinde çekilmiş bir resminin yer alacağı ve ikinci broşürde ise milletvekili adaylarının fotoğrafları ile partinin millete yapacağı vaatlerin yer almasına karar verilmiştir. (Vatan, 11 Ekim 1957:1) Parti, milletvekili seçimlerinde kullanılmak üzere vaatlerini içeren beyannamesini ilan etmiştir. Beynamede; rejim davasının halledileceğine söz verilmiş, Anayasada insan haklarının bütün yönleriyle tarif edilerek insan haklarının zedelenme tehlikesinin önleneyeği belirtilmiştir. Bu amaçla kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemek üzere Anayasa Mahkemesi'nin kurulacağı ifade edilmiştir. Beyannamenin iktisadi ve sosyal konuları ele aldığı başlıkta; 1953 yılından sonra ithalat ve ihracat hacminin gittikçe azalarak dış borcun 2.500.000.000 sınırına yaklaştığı ileri sürülmüştür. Bahsedilen sebepler yüzünden mevcut döviz stokunun eridiğine, enflasyonun bütün şiddetiyle hüküm sürmeğe başladığına ve paranın değerinin düştüğüne dikkat çekilmiştir. (Vatan, 22 Ekim 1957:1, 5)

Beyannamenin açıklanmasından sonra partinin seçimde işleyeceği konular belli olmuş ve propaganda çalışmaları hızlanmıştır. Parti yöneticileri de Karadeniz illeri ile Nevşehir, Kırşehir, Uşak ve Ankara'da kazanacaklarını iddia etmişlerdir. (Vatan, 8 Ekim 1957:5) Parti yöneticilerinin sözünü ettiği illerden başka Manisa ve Burdur'da da etkili seçim kampanyası yürütmeye gayret gösterilmiştir. Seçimde parti mensupları meydan mitingleri, kahve toplantılarının yanı sıra ev toplantıları yaparak seçmenin karşısına çıkmış ve iktidara gelebilmek için vatandaştan oy istemiştir. (Yücel, 2001) Partinin seçime girdiği kentlerden birisi olan Kütahya'da propaganda kapsamında partiler arasında yapılan anlaşma gereği Cumhuriyetçi Millet Partisi 16.00-17.00 saatleri arasında açık hava toplantısı yapmıştır. (Kütahya Ekspres, 23 Ekim 1957:1) İl Başkanı seçimler hakkında Kütahya'dan ümitli olduklarını özellikle Altıntaş kazasının Kırşehir gibi kaleleri olduğunu vurgulamıştır. (Kütahya Ekspres, 3 Ekim 1957:1)

Son parti olarak Hürriyet Partisi seçim beyannamesini Genel Başkanı Lütfi Karaosmanoğlu'nun düzenlediği basın toplantısında kamuoyu ile paylaşmıştır. Beyannamenin başlarında partinin seçim sistemini nisbi temsil esasına göre tadil ettikten hemen sonra seçimlere gitme kararında olduğu ifade edilmiştir. Anayasa değişiklikleri bahsinde; Anayasanın içtimai ve hukuki müesseseleri teminat altına alacak şekilde tadil edileceği, Cumhurbaşkanının partiler üstü bir duruma getirileceği ve bir kişinin üst üste iki defadan fazla Cumhurbaşkanı seçilmemesi için kanun çıkarılacağı vaad edilmiştir. İktisadi meseleler bahsinde; DP iktidarında Türkiye'nin yoklar ve

kuyruklar ülkesi olduğuna dikkat çekilmiştir. DP'nin enflasyona dayanan israf politikasının temsilcisi olduğu belirtilerek kendi iktidarlarında iktisadi sahada istikrarlı bir iktisat ve maliye hayatını inşaa edeceklerinin sözü verilmiştir. İşçi bahsinde; işçilere ve mütevazı halk kitlelerine müreffeh ve adil bir hayat tarzının sağlanacağı, işçilere grev hakkının tanınacağına söz verilmiştir. Dış politika bahsinde ise; ana taahhütlere bağlı kalınacağı, barışa aykırı maceraperest ve şantajcı bir tutumun hiçbir suretle tasvip edilmediği vurgulanmıştır. Beyanname, partinin demokrasi ve hürriyet rejimine bağlı kalınacağını ifade eden Hürriyet Andı ile sona ermiştir. (Vatan, 19 Ekim 1957:1, 5)

Birçok ilde teşkilatlanma çalışmalarına devam eden HP seçim propagandası kapsamında görüşlerinin yer aldığı resmi yayınlar, broşürler ve afişler bastırılmıştır. Resmi yayın ve broşürler arasında “*Hürriyetçi Ne Diyor? Hürriyet Partisi Seçim Beyannamesi, Sandık Başında Vazife Görecek Üye ve Müşahitlerimiz İçin Bilgiler*” yer almıştır. (Alacı, 2011) Afişlerin üzerinde ise “*Evvelce öküzünü üç liraya nallatıyordun. Şimdi 15 liraya nallatıyorsun*”, “*Milli Korunma dediler, Milli kurutma yaptılar*”, “*Köye oy için değil, millet için gidiyoruz*” gibi ifadeler yazılmıştır. (Vatan, 2 Ekim 1957:5) Bahsedilen yayınlarla sesini vatandaşa duyurmaya çalışan partinin seçime girdiği illerden birisi olan Kütahya’da ise teşkilatının çok güçlü olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Bu duruma çarpıcı bir örnek olarak DP milletvekili Süleyman Sururi Nasuhoğlu ile HP Milletvekili Fethi Çelikbaş’ın trende aralarında geçen diyalog verilebilir. Konuşmada Sururi Nasuhoğlu, Fethi Çelikbaş’a Kütahya’da partisi tarafından gösterilen adayların kimler olduğunu sorduğunda Çelikbaş’ın HP’nin Kütahya’da teşkilatı olmadığı cevabını vermiştir. Bu cevap karşısında Nasuhoğlu, Fethi Bey’e teşkilatınız var demesine rağmen Fethi Bey ısrarlı bir şekilde teşkilatlarının olmadığını ifade etmiştir. Nasuhoğlu, cevap karşısında şaşkınlığını gizleyememiştir. Bu sohbette üzerinde durulması gereken nokta Fethi Çelikbaş’ın 8 milletvekili çıkaran Kütahya’daki parti teşkilatının varlığından haberdar olmamasıdır. (Kütahya Ekspres, 11 Ekim 1957:1) HP görüldüğü üzere Kütahya’da çok güçlü bir parti olamamış, teşkilatının olup olmadığından kendi yöneticilerinin bile farkında olmadığı bir seçim süreci yaşamıştır. Tabii ki bu durum seçim sonuçlarına da yansımış ve parti kentten sadece 827 oy alabilmiştir.

5. Seçim Sonuçları, Partilerin Değerlendirmeleri ve Tartışmalar

Türkiye; 27 Ekim 1957 tarihli milletvekili seçimleri ile partilerin seçim sonuçlarını değerlendirdiği ve karşılıklı suçlamalar yaptığı, aynı zamanda seçim sonuçlarının iktidar ile muhalefet partilerini destekleyenler arasında tartışmaların ve bazı illerde ölümle neticelenen olayların yaşandığı ve seçim usulsüzlüklerinin yapıldığı bir seçim dönemini geride bırakmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de 27 Ekim 1957 tarihli milletvekili seçimlerine katılım oranı % 79.86 olurken, DP % 53.37, CHP % 31.94, CMP % 14.11, HP % 0.57 oranında oy almıştır. (Aygen, 1962) Seçim sonuçlarına göre; DP 44 vilayette tam, 3 vilayette de kısmen olmak üzere 424 milletvekilliği kazanmıştır. CHP 18 vilayette tamamen 3 vilayette kısmen kazanarak 178 milletvekili, CMP Kırşehir’de 4 ve HP Burdur’da 4 milletvekili çıkarmıştır. CHP’nin 5 milletvekili 2 yerden seçildiği için vekil sayısı 173’e ve DP’den 3 korucu 2 yerden seçildiği için vekil sayısı 421’e düşmüştür. (Kütahya Ekspres, 1 Kasım 1957:1; Cumhuriyet, 31 Ekim 1957:1)

DP’nin tam liste halinde kazandığı 44 il arasında Kütahya da yer almıştır. (BCA, 52.312.1; BCA, 52.311.1; BCA, 52.312.4) Kütahya’da seçimlere katılım oranı Türkiye ölçeğine yakın bir şekilde % 80 olarak gerçekleşmiş ve DP 73.596 oy, CHP 44.161 oy, CMP 19.551 oy, HP ise 827 oy almıştır. Kütahya İl Seçim Bürosu yayınladığı bildiri ile kentte milletvekilliğini; Ahmet İhsan Gürsoy’un 73.596 oy, İbrahim Germiyanoğlu’nun 73.562 oy, İrfan Haznedar’ın 73.431 oy, S. Sururi Nasuhoğlu’nun 73.420 oy, Mehmet Diler’in 73.348 oy, Kemal Özer’in 73.329 oy, Emin Topaler’in 73.302 oy ve Muhittin Özkefeli’nin 73.228 oy ile kazandığını ilan etmiştir. (Kütahya, 31 Ekim 1957:1- 2) Kütahya’da DP’nin seçimleri kazanması dolayısı ile Parti il merkezi önünde vatandaşlar davullar çalarak oyunlar oynamış ve zafer sevinci yaşamıştır. (Kütahya Ekspres, 31

Ekim 1957:1) Milletvekilliğini kazanan DP'li adaylar da mazbatalarını aldıktan sonra il idare kurulu üyeleri, sayıları bini aşan seçmenler ve çok fazla sayıda otomobil eşliğinde Eskişehir-Ankara sınırına kadar uğurlanmıştır. (Kütahya, 31 Ekim 1957:1)

Seçimlerle ilgili önemli meseleler arasında partilerin seçim sonuçlarını nasıl değerlendirdiği sorusu önemli yer teşkil etmiştir. Bu doğrultuda DP, CHP, CMP ve HP'nin resmi görüşlerine yer verilerek yaklaşımları üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede; DP Genel Başkanı Adnan Menderes, seçimlerin kazanıldığının anlaşılması üzerine Türk milletine minnet ve şükranlarını ifade ettiği bir mesaj yayınlamıştır. Menderes; seçimlerin kesin sonucunun belli olduğunu ifade ederek her türlü şüpheden uzak bir şekilde iktidara geldiklerini açıklamış ve sekiz yıla yakın bir zamandan beri takip ettikleri politikanın millet tarafından bir kere daha tasvip edildiğini vurgulamıştır. Seçim sonucu dolayısıyla Türk milletine minnet ve şükran hislerini dile getirerek derin bir memnuniyet duyduğunu söylemiştir. (Bozkurt, 30 Ekim 1957:1)

DP seçimden yine zafer kazanarak çıksa da 1950 ve 1954 genel seçimlerine oranla ciddi miktarda oy kaybına uğramıştır. Dönemin DP milletvekili olan Rıfki Salim Burçak partisinin seçimde oy kaybetmesinin temel sebebi olarak 28 ilde milletvekili aday yoklamasının yapılmamasını göstermiştir. Çünkü aday yoklaması yapılan 39 ilin sadece 6'sı, buna karşın aday yoklaması yapılmayan 28 ilin 14'ü tamamen, 3'ü ise kısmen kaybedilmiştir. Burçak, bütün illerde aday yoklaması yapılmış olsaydı bu sonuçla karşılaşılmayacağını ileri sürmüştür. (Burçak, 1994) Bir diğer Milletvekili Fikri Karanis ise DP teşkilatının CHP'nin son iktidar yıllarındaki haline benzediğini, mal darlığı, ithalat sıkıntıları, döviz rezervinin azalışı gibi temel sebeplerin seçimde oy kaybedilmesinde etkili olduğunu ifade etmiştir. (Karanis, 1994) Ayrıca seçimin DP Genel Başkanı Menderes üzerindeki etkisini göstermesi açısından seçim sonuçlarının yavaş yavaş açıklanmaya başladığı akşamda yaşananlar da ilgi çekicidir. Seçim akşamı Başbakan Adnan Menderes'in yanında olan Samet Ağaoğlu, Menderes'i 7 yılda o geceki kadar üzgün bir sinirlilik içinde görmediğini ve Menderes'in "*Allah bir daha 27 Ekim gecesini tekrar göstermesin!*" sözlerini her vesileyle tekrarladığını söylemiştir. (Aydemir, 2013)

CHP Genel Başkanı İsmet İnönü de seçim sonuçlarını değerlendirmek üzere Genel Merkez binasında basın toplantısı yapmıştır. İnönü, toplantıda 27 Ekim 1957 seçimlerinde meydana gelen usulsüzlüklerden bahsetmiş, radyonun DP'nin yayın organı gibi kullanılmasını eleştirmiş ve henüz kesin olarak kazanıldığı belli olmayan illerin DP tarafından kazanılmış gibi açıklama yapılmasını seçim kanununa aykırı olduğunu örnekler vererek izah etmiştir. Bu örneklerden birisi Kars'ta yaşanmış, radyoda CMP ile DP'nin kazandığı oyların rakamlarının değiştirilerek verildiğini anlatmıştır. Yaşanan bu hadiseleri hemen Yüksek Seçim Kuruluna bildirdiklerini ve kurulun radyonun bu yolda kullanılmasının kanuna aykırı olduğuna karar verdiğini belirtmiştir. Sözlerine devam eden İnönü, seçim günü iktidarın radyo ve seçim kütükleri vasıtasıyla seçimin doğruluğunu bozduğundan ve iktidarın radyoyu vatandaşları etkilemek için kullandığından şikâyet etmiştir. (Vatan, 28 Ekim 1957:1, 4)

İnönü, seçim değerlendirmelerine devam etmiş ve yeni bir basın toplantısı düzenleyerek eleştirilerini sürdürmüştür. Basın toplantısında İstanbul seçimleri ve radyonun kanuna aykırı olarak kullanılmasından bahsetmiştir. Konuşmasının başında İstanbul'da seçimin her safhasında CHP parti teşkilatına zabıtaca engel çıkarıldığını, seçim pusulalarının dağıtılmasının polis tarafından yasaklandığını fakat mahkeme kararı ile DP'nin sayısız vatandaşı seçim günü kaydettirerek kullandığını ifade etmiştir. Ayrıca radyonun oy verme işlemi devam ederken propaganda yaptığını, şikâyetlerinin reddedildiğini; fakat Yüksek Seçim Kurulu'nun radyonun hareketini mahkûm ettiğini açıklamıştır. Bu uygulamaların seçimin güvenliğini tartışmalı hale getirdiğini ve seçimin adil bir şekilde yapılmasına gölge düşürdüğünü söylemiştir. Seçim huzursuzluklarını gidermek için İstanbul seçimlerinin yenilenmesi ve radyonun sorumluları hakkında gerekli işlemlerin yapılması tavsiyesinde bulunmuştur. Bu tedbirler uygulandığı takdirde

yaklaşık 15 vilayetle ilgili seçim şikâyetlerinin ciddi bir şekilde ele alınıp inceleneceğini ve seçimden sonra normal bir durumun oluşacağını vurgulamıştır. (Vatan, 29 Ekim 1957:3) İktidar ve muhalefet partisi arasındaki seçim güvenliği ve radyonun iktidarın sesi gibi kullanılması tartışmaları uzun süre devam etmiştir. CHP, 1954 yılına oranla oylarını arttırsa da iktidar olmayı başaramamıştır. Bu sonucun elde edilmesinde; seçim kampanyasını her şeyden önce hükümetin politikasına partizanca saldırması, seçim beyannamesinin bazı liberal vaatleri tekrarlamak birlikte yeni bir şey içermemesi, milletvekili adaylarının belirlenmesinin il teşkilatlarına değil de büyük ölçüde genel merkezin kararına bırakılması etkili olmuştur. (Karpaz, 2012)

CMP ise seçim sonuçlarından daha çok Genel Başkanı Osman Bölükbaşı'nın Kırşehir'den yeniden milletvekili seçilip yasama dokunulmazlığına sahip olmasına rağmen cezaevinden çıkarılmamasını eleştirmiştir. (Vatan, 29 Ekim 1957:3) Parti Genel Merkezi seçimlerle ilgili görüşlerini ilerleyen günlerde yayınladığı bildiri ile açıklamıştır. Bildiride; seçim sonucunda CMP'nin üçüncü parti olduğu, seçime 73.000 lira gibi çok düşük bütçe ayırmalarına karşın Kırşehir'de DP ve CHP'den fazla oy aldıklarına dikkat çekilmiştir. Demokrat Parti'nin bütün seçim kampanyası boyunca demokratik temayüllerin dışında hareket ettiği, devlet idare ve cihazını kendileri lehine kullanarak partiler arasında haksızlığa yol açtığı vurgulanmıştır. Ön plana çıkan konulardan birisi de DP'nin muhalefetten daha az oy almasına rağmen iktidarda kalabilmesinin sebebi olarak seçim sistemi gösterilerek eleştiride bulunulmuştur. Bildiride son olarak seçim sistemi ne olursa olsun, seçim zamanında devlet nüfuz, imkân, para ve radyonun iktidarın lehine kullanılmasını önlemenin temel mesele olduğu ortaya konulmuştur. Bu sebeple seçim zamanında bir koalisyon kabinesinin kurularak seçimi böyle bir kabinenin idare etmesini sağlamaya çalışacakları açıklanmıştır. (Vatan, 4 Kasım 1957:3)

HP Genel Başkanı Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu ise seçim sonuçları hakkında Vatan gazetesine beyanat vermiştir. Karaosmanoğlu, seçimlerin sonuçlarının millet ve muhalif partiler için sevindirici olmadığını, hürriyet ve demokrasi mücadelesi, baskılar, nizamsızlıklar ve hürriyet sınırlamalarını çoğunluğa dayanarak kanun yolundan yapan iktidarların her arzularına boyun eğmekle yapılmayacağını yapılsa da sonuç alınamayacağını söylemiştir. Bu hal ve şartlar altında seçime girmenin doğru olmayacağını iş birliği müzakereleri günlerinden beri söylediğini ifade ederek bu kötü sonuç karşısında suçlu aramadığını belirtmiştir. Karaosmanoğlu son olarak partililerin, basının, seçmenlerin hatalı olduğunu dile getirdikten sonra "*Allah vere de bu neticeden ibret alsak. Bu seçimler Türk tarihinin en gayri tabii hadisesidir*" demiştir. (Vatan, 29 Ekim 1957:3) Genel Başkanın açıklamasından sonra HP, 4 Kasım 1957 tarihinde seçim sonuçlarının değerlendirildiği resmi tebliğ yayınlamıştır. Tebliğde, DP'nin siyasi ve iktisadi buhranın kendi aleyhine sonuçlanabileceğini düşünerek seçimi öne aldığı belirtilmiş, iktidar partisinin partiler arası eşitliği tamamen ihlal etmesine rağmen vatandaşların çoğunun oylarını iktidar aleyhine kullandığına dikkat çekilmiştir. Seçimlerde kullanılan oyların millet tarafından çeşitli partiler arasında yapılan bir tercihten ziyade genel memnuniyetsizliğin ve tek parti idaresine doğru gidişe son vermek ihtiyacının bir ifadesi olduğuna vurgu yapılmıştır. (Vatan, 5 Kasım 1957:1, 5)

HP, Burdur'da 4 milletvekili kazanmasına rağmen bütün memleketi kapsayan bir örgütlenme kuramaması ve kurduğu örgütleri yeterince güçlendirememiş olması seçimde başarısız olmasında oldukça etkili olmuştur. Seçim sonuçları partide büyük hayal kırıklığına yol açmış ve kongrede alınan karar gereği 1958 yılında parti kendisini feshederek CHP'ye katılmıştır. (Karpaz, 2012) Parti kapatılmış olsa da kurucularından Raif Aybar, Yusuf Azizoğlu, İhsan Hamit Tigrel, Şekip İnal, Ekrem Alican, Cihad Baban, Fethi Çelikbaş, Emin Paksüt, Muhlis Ete, Hasan Reşit Kangal gibi isimler 1960 sonrası dönemde Türk siyasi hayatında etkili olmaya devam etmiştir. (Albayrak, 2008)

Seçim sonrasında ülke genelinde ağırlıklı olarak DP ve CHP destekçileri arasında atışma, sataşma, tartışma şeklinde gerginlikler de meydana gelmiştir. Bu illerden Kayseri'de DP'liler seçim zaferini

davullarla kutlamış ve bu yüzden de CHP'liler ile DP'liler arasında arbeye yaşanmıştır. Bu olaylar sonucunda 16 kişi yaralanmıştır. Çanakkale'nin Çan ilçesinde de Çan Belediye Başkanı Mesud Onur, 100'e yakın DP'li ile CHP lokaline saldırmıştır. Nevşehir'de DP'liler tarafından yapılan taşkınlıklar dolayısı ile CHP'liler Cumhuriyet Bayramı'na katılamamıştır. Manisa'nın Kırkağaç ilçesinde DP'li bir grup seçimlerin lehlerine neticelenmesi üzerine sevinç gösterileri yapmış, DP'li grup CHP ve HP binalarını tahrip etmiştir. (Cumhuriyet, 30 Ekim 1957:5) Gaziantep'te Cumhuriyet Bayramı kutlamaları esnasında CHP'yi destekleyen bir kalabalık elinde bayraklarla Belediye binasına ve DP binasına saldırmıştır. Taşkınlıkların engellenmesi için olay yerinde bulunan Polis komiseri vurularak öldürülmüştür. Olayların ardından yapılan soruşturma kapsamında 55 kişi yakalanmış (Bozkurt, 31 Ekim 1957:1) ve kentte sıkıyönetim ilan edilmiştir. (Bozkurt, 1 Kasım 1957:1) Bu gerginliklerden biri de 30 Ekim 1957 tarihinde Kütahya'ya bağlı Gediz kazasının Şaphane nahiyesinde CHP'liler ile DP'liler arasında yaşanmıştır. İki grup arasında sözlü tartışma büyümüş kavga çıkmıştır. Bu olay üzerine jandarma kuvvetleri bölgeye gelmiş ve iki taraf arasındaki tartışma sona ermiştir. (Vatan, 31 Ekim 1957:3)

Başbakan Adnan Menderes, ülkede seçim sonuçları sonrasında yaşanan gerginliklerin bir an önce sona ermesi, huzur ve sükûnetin sağlanması için radyoda yayınlanması için 29 Ekim 1957 tarihinde beyanat vermiştir. Menderes, seçimleri kaybeden Halk Partisi'nin memlekette yer yer birtakım hadiseler çıkarmaya yeltendiğini, seçimler neticesinde iktidarın hangi partiye ait olacağını henüz belli olmadığı yolundaki iddia ve sözlerin halkı şiddetle heyecana sevk ettiğini ve hadiselerle sebep olduğuna dikkat çekmiştir. Ülkedeki huzur ve sükûnu bozacak her türlü hareket ve hadiseleri yapanları ve tertip edenleri cezalandırmak hususunda Hükümetin gereken bütün tedbirleri aldığını söylemiştir. Son olarak vatandaşların her türlü taşkınlıklardan uzak durmalarını, huzur ve sükûn içinde bulunmalarını ve Cumhuriyet Bayramı'nı kardeşlik hisleri içinde kutlamalarını temenni etmiştir. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, açıklamalar üzerine Adnan Menderes'e bir telgraf göndermiştir. İnönü telgrafta; seçimde ve neticelerin ilanındaki ciddi usulsüzlüklerin vatandaşın huzurunu kaçırdığını, birçok yerde Demokrat Partililerin saldırılarının devam ettiğini, seçilip seçilmedikleri henüz kesin karara bağlanmayan bazı adayların teşviki ile ciddi hadiselerin meydana geldiğine dikkat çekmiştir. İnönü'nün bu telgrafına Adnan Menderes, yukarıda ifade edilen radyoda yayınlanan beyanatı bir kez daha izah ederek karşılık vermiştir. Başbakanın bu cevabına karşılık İsmet İnönü; *“Başlıca mesulü hükümet olan hadiselerin mesuliyetini âdetiniz olduğu veçhile (üzere) mağdurlara atfetmek (yükleme) teşebbüsünüzün münakaşasını ve hesabını ilerde Büyük Mecliste yaparız”* demiştir. (Cumhuriyet, 30 Ekim 1957:1, 5)

Seçim sonrasında oy sayımı yapılırken usulsüzlükler yapıldığı da sıklıkla dile getirilmiş ve CHP Kütahya İl Teşkilatı, İl Seçim Kuruluna başvuruda bulunmuştur. CHP'nin Kütahya seçimlerine itiraz etmesine sebep olan hadise; merkez kazaya bağlı Köprüören nahiyesinin Kızılkepez ve Ayak köylerinin oylarını teslim etmek üzere iki sandık başkanın Yeşil Palas Oteli'nde bir oda tutmasıyla başlamıştır. Odadan uzun süre çıkmayan iki sandık başkanından şüphelenen otel görevlisi, bir hava üsteğmeni ve Edip Çinici isimindeki vatandaş odanın kapısını açtığı anda her iki sandık başkanın yaptıkları kâğıtlarla yeniden torbaları mühürlediklerini görmüştür. Bu üç şahsın usulsüzlüğü CHP il başkanına aktarmaları üzerine ilçe seçim kuruluna gidilmiş, her iki sandık başkanının kurula getirdiği henüz yeni mühürlenmiş ve iyice katılmış mühürlü torbalara el konulmuştur. Olayın ardından, sandık başkanlarının odalarına giden üç şahit dört tane CHP oy pusulasının yakılmış olduğunu görmüş, yan odadaki Ortaca köyünün sandık başkanı Hüseyin Tosun'u da mühürlü oy torbalarını açıp tasnif tutanakları üzerinde ilaveler yaparken yakalamıştır. Yaşanan hadise polisin müdahalesiyle zabıt altına alınmış ve sandık başkanı da ilçe seçim kuruluna bildirilmiştir. Sandık başkanı Hüseyin Tosun sorgusunda, oy tasnif tutanağını eksik yazdığını ve bunu tamamlamak için torbayı açtığını söylemiştir. CHP il başkanı Kızılkepez, Ayak ve Ortaca köylerinde seçim yolsuzlukları yapıldığını ileri sürerek seçimlere itiraz edileceğini ve seçimin iptali için

başvurulacağını açıklamıştır. (Vatan, 29 Ekim 1957:1, 3) CHP Kütahya İl Başkanının ifade ettiği gibi kentte yapılan seçimlerin iptal edilmesi için İl Seçim Kuruluna başvurulmuştur. Yüksek Seçim Kurulu, yaptığı incelemeler neticesinde seçimin iptal edilerek yeniden yapılmasını reddetmiştir. (Cumhuriyet, 23 Kasım 1957:1, 5) Böylece Kütahya’da bütün milletvekillerini DP’nin kazandığı kesinleşmiştir.

6. Sonuç

Demokrat Parti, kurulduğu 7 Ocak 1946 tarihinden itibaren yurt genelinde hızlı bir teşkilatlanmaya başlamıştır. 1923 yılından beri hâkim parti olan CHP karşısına ilk kez 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan genel seçimde çıkmış ve bugün bile hala tartışmaları devam eden seçimi CHP kazanmıştır. DP, seçimden sonra seçim kanunu ve seçim güvenliği meselelerini ciddi bir şekilde gündeme getirerek 1950 seçimleri öncesinde adil, dürüst ve güvenilir seçimlerin yapılmasına ön ayak olmuştur. Yapılan değişikliklerle birlikte “açık oy, gizli tasnif” usulünden vazgeçilerek “gizli oy, açık sayım” usulüne geçilmiştir. Böylece Demokrat Parti, 14 Mayıs 1950 yılında yapılan genel seçim sonucunda Türkiye’deki 27 yıllık CHP iktidarına son vermiştir. Türkiye genelinde ciddi başarı elde eden Demokrat Parti, Kütahya’daki 9 milletvekilliğinden 8’ini, 1954 yılı seçimlerinde 9 milletvekilliğinden 8’ini ve 1957 seçimlerinde ise 8 milletvekilliğinin tamamını kazanmıştır.

1957 seçimlerine giden süreçte DP, CHP, CMP ve HP Kütahya il teşkilatlarının yaptığı aday yoklamalarını kazanan adaylar milletvekili adayı olarak gösterilmiş ve Genel Merkezlerin aday yoklamalarına çok fazla karışmadığı görülmüştür. Adayların belirlenmesinin ardından partiler yurt genelinde seçim kampanyalarına başlamış, 1954-1957 yılları arasında hem iç hem de dış politikada sorunlar yumağı ile uğraşan Demokrat Parti zorlu bir seçim sürecine girmiştir. Özellikle ekonomi alanındaki kötü tablonun halka yansımaları partiyi oldukça yıpratmış, bu durumu fırsata çevirmeye çalışan CHP, CMP, HP lider ve yöneticileri miting meydanlarında DP’yi sert sözlerle eleştirerek ülkenin kötü durumundan DP’yi sorumlu tutmuşlardır. Seçim döneminde DP ve CHP liderleri arasında söz düelloları yaşanmış, bazı illerde iki parti arasında tartışmaların çıktığı basına yansımıştır. Ancak Kütahya’da DP, CHP, CMP, HP il teşkilatı yöneticileri ile üyeleri arasında herhangi kayda değer bir olay yaşanmamış ve ülkedeki seçim gerginliği kentte etkili olmamıştır. Bu bağlamda Kütahya’da mevcut partilerin kendi aralarında anlaşarak adaylarının miting meydanında konuşma saatlerini belirlediği, teşkilat toplantıları yaptıkları ve partiler arasında dostça bir havanın hâkim olduğu söylenebilir. Aynı zamanda Kütahya’da Demokrat Parti’nin seçimi kazanmasına kesin gözüyle bakıldığı için İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük illere nazaran kentte propaganda süreci sakin ve sönük geçmiştir.

Kütahya’da oy verme işlemi sürecinde de herhangi bir olay yaşanmamış, seçim sonuçlarının yavaş yavaş açıklanmaya başlamasıyla birlikte DP ve CHP’yi destekleyenler arasında küçük ölçekte tartışma ve kavgalar yaşanmıştır. Ayrıca oy sayımı işlemi esnasında usulsüzlükler yapıldığı tespit edilerek zabıt altına alınmış ve durum CHP İl Teşkilatı tarafından İl Seçim Kuruluna bildirilmiştir. Kurul yaptığı incelemeler sonunda CHP’nin itirazını reddederek seçimin yenilenmesini gerektirecek bulgulara ulaşılmadığını kamuoyuyla paylaşmıştır. Seçim sonunda DP’nin oy kaybetmesinin temel sebepleri arasında birçok ilde aday yoklaması yaptırmaması, adayların Genel Merkez tarafından belirlenmesi ve adayların halkta karşılık bulmaması gösterilmiştir. Fakat Kütahya’da DP, Türkiye genelinin aksine aday yoklaması yaptırmış ve Ahmet İhsan Gürsoy, İbrahim Germiyanoglu, İrfan Haznedar, S. Sururi Nasuhoğlu, Mehmet Diler, Kemal Özer, Emin Topaler, Muhittin Özkefeli olmak üzere 8 milletvekilliğinin tamamını kazanmıştır.

Partiler açısından seçim sonuçlarına bakıldığında 1950 ve 1954 yıllarına oranla DP oy kaybetmekle birlikte tek başına iktidarda kalmayı başarmıştır. Diğer taraftan ilk kez muhalefetin toplam oyu DP’nin oyunu geçmiş, muhalefet partileri önemli bir kazanım elde etmiş ve bir sonraki seçimi kazanma ümitlerini arttırmıştır. Kütahya seçmeni DP’ye 1950, 1954 ve 1957 genel seçimlerinde destek vererek birinci parti olmasını sağlamıştır. Bu sonuçlar Kütahya’nın DP’nin

güvenilir oy depolarından ve yıkılmayan kalelerinden biri olduğunu göstermiştir. DP Kütahya'da 10 yıl boyunca en güçlü siyasi parti konumunda olmuş, muhalefet partilerinden CHP, CMP ve HP ise çok fazla varlık gösterememiştir.

Kaynakça

1. Arşivler

1.1. Başkanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA. 77.506.12.

BCA. 77.510.10.

BCA. 78.517.24.

BCA. 52.312.1.

BCA. 52.311.1.

BCA. 52.312.4.

BCA. 43.254.17.

2. Kitap, Makale ve Gazeteler

Akbal, O. (9 Ekim 1957). Nabız yoklaması. *Vatan*, 5883, 4.

Alacı, B. (2011). Hürriyet Partisi'nin Türk siyasi hayatındaki yeri (1955-1958). *Türk Yurdu*, 290, 134-144.

Albayrak, M. (Temmuz 2008). Hürriyet Partisi'nin Türk siyasi tarihindeki yeri ve önemi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XXIV, 341-379.

Aydemir, Ş. S. (2013). *Menderes'in dramı?*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Aygen, C. (1962). Memleketimizdeki seçimler ve neticeleri. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi*, 1 (17), 203-287.

Bozkurt (1957, Ekim 30). s. 1.

Bozkurt (1957, Ekim 31). s. 1.

Bozkurt (1957, Kasım 1). s. 1.

Burçak, R. S. (1994). *Türkiye'de milli iradenin zaferi*. Ankara: Demokratlar Kulübü Yayınları: 8.

Burçak, R. S. (1998). *On yılın anıları (1950-1960)*. Ankara: Nurol Matbaacılık.

Cumhuriyet (1957, Ocak 18). s. 1.

Cumhuriyet (1957, Ocak 31). s. 5.

Cumhuriyet (1957, Mayıs 20). s. 1, 5.

Cumhuriyet (1957, Eylül 12). s. 1, 5.

Cumhuriyet (1957, Eylül 25). s. 1, 5.

Cumhuriyet (1957, Ekim 12). s. 3.

Cumhuriyet (1957, Ekim 27). s. 1, 5.

Cumhuriyet (1957, Ekim 30). s. 1, 5.

Cumhuriyet (1957, Ekim 31). s. 1.

Cumhuriyet (1957, Kasım 23). s. 1, 5.

Cumhuriyet (1957, Aralık 8). s. 3.

Çakırbaşı, A. (2022). Demokrat partinin milletvekili seçimlerinde kullandığı propaganda çalışmaları ve propaganda araçları. *XVIII. Türk Tarih Kongresi*, (C. IX, s. 21-45), Ankara: TTK Yayınları.

Çakmak, D. (2008). Türk siyasal yaşamında bir muhalefet partisi örneği: Hürriyet Partisi (1955-1958). *Gazi Akademik Bakış*, 2(3), 153-186.

Eroğul, C. (2013). *Demokrat Parti tarihi ve ideolojisi*. İstanbul: Yordam Kitap.

Hürriyet Partisi Nizamnamesi. (1955). Ankara: Örnek Matbaası.

Hürriyet Partisi Nizamnamesi. (1956). Ankara: Örnek Matbaası.

Kağnıcıoğlu, C. (1964). *Tarihi ve turistik yönü ile Kütahya*. İstanbul: Halk Basımevi.

Karanis, F. (1994). *Koltuk değnekli demokrasi ve 27 Mayıs darbesi*. İstanbul: Ajans Medya.

Karpat, K. H. (2012). *Türk demokrasi tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Kütahya (1957, Nisan 15). s. 1, 3.

Kütahya (1957, Mayıs 15). s. 1, 3.

Kütahya (1957, Mayıs 16). s. 1.

Kütahya (1957, Haziran 4). s. 1, 3.

Kütahya (1957, Haziran 5). s. 1, 3.

Kütahya (1957, Ağustos 27). s. 1.

Kütahya (1957, Eylül 16). s. 1.

Kütahya (1957, Eylül 25). s. 1.

Kütahya (1957, Eylül 26). s. 1-3.

Kütahya (1957, Ekim 7). s. 1.

Kütahya (1957, Ekim 8). *Kütas*. 1.

Kütahya (1957, Ekim 26). s. 1.

Kütahya (1957, Ekim 31)., s. 1-2.

Kütahya Ekspres (1957, Mayıs 17). s. 1.

Kütahya Ekspres (1957, Mayıs 20). s. 1.

Kütahya Ekspres (1957, Haziran 5). s. 1-2.

Kütahya Ekspres (1957, Haziran 14). s. 1.

Kütahya Ekspres (1957, Haziran 24). s. 1.

Kütahya Ekspres (1957, Temmuz 4). s. 1-2.

Kütahya Ekspres (1957, Ağustos 28). s. 1.

Kütahya Ekspres (1957, Eylül 7). s. 1.

Kütahya Ekspres (1957, Eylül 21). s. 1.

Kütahya Ekspres (1957, Eylül 27). s. 1.

Kütahya Ekspres (1957, Ekim 2). s. 1.

Kütahya Ekspres (1957, Ekim 3). s. 1.

Kütahya Ekspres (1957, Ekim 9). s. 1.

Kütahya Ekspres (1957, Ekim 11). s. 1.

Kütahya Ekspres (1957, Ekim 23). s. 1.

Kütahya Ekspres (1957, Ekim 31). s. 1.

Kütahya Ekspres (1957, Kasım 1). s. 1.

Milliyet (1957, Eylül 29). s. 1.

Milliyet (1957, Ekim 8). s. 5.

Unat, K. (2017). Seçim afişleri ışığında Hürriyet Partisi'nin 1957 genel seçimi kampanyası. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 27, 267-291.

Uzunçarşılı, İ.H. (1932). *Bizans ve Selçukiyelerle Germiyan ve Osman Oğulları zamanında Kütahya Şehri*. İstanbul: Devlet Matbaası.

Varlık, M.Ç. (2002). Kütahya. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* içinde (C. 26, ss. 580-584). Ankara: TDVY.

Vatan (1957, Ekim 2). s. 1, 5.

Vatan (1957, Ekim 3). s. 5.

Vatan (1957, Ekim 5). s. 3.

Vatan (1957, Ekim 6). s. 1.

Vatan (1957, Ekim 8). s. 1, 4, 5.

Vatan (1957, Ekim 11). s. 1, 4.

Vatan (1957, Ekim 19). s. 1, 5.

Vatan (1957, Ekim 22). s. 1, 5.

Vatan (1957, Ekim 28). s. 1, 4.

Vatan (1957, Ekim 29). s. 1, 3.

Vatan (1957, Ekim 31). s. 3.

Vatan (1957, Kasım 4). s. 3.

Vatan (1957, Kasım 5). s. 1, 5.

Yalçın, O. (1959). *Kütahya*. İstanbul: Özyürek Yayınları.

Yeşil, M. (1937). *Kütahya ilinin kısa tarihi*. İstanbul: Matbaai Ebuzziya.

Yücel, M. S. (2001). *Demokrat Parti*. İstanbul: Ülke Kitapları.